

Falvaink krónikája

Litér

Litér község neve már a XI. század óta ismert. Lyuter néven említik 1082-ben, Lider 1696-ban, Litty 1702-ben a feljegyzések szerint. Hasonló nevű község Abaúj- és Szabolcs megyékben is található. Eredetét tekintve magyar, ugyanis a „lovag” jelentésű Ritter szó ómagyar kori magyar alakja a helységnév.

A XVI. században a török hódítás áldozata lett Litér. Olyan mértékű volt az ellenség pusztítása, hogy 1557-ben csupán pusztaként tartják számon. Az akkori idők összeírása elhagyottnak találja egytornyú templomát, a hozzá tartozó szárberényi szőlőt pedig gazzal felvertnek, munkáskéz híján. Esegvári Ferenc kastélya is romos, a réteket benőtte az erdő. A későbbi birtokosok (Esegvári, Palásthy, Kenessey, Benda, Bodic) bérbeadták a pusztát. Így a királyszentistániak, vilonyaiai legeltetésre használták, illetve határában szőlőt műveltek.

Litér teltpítését 1732-ben határozták el újra. Az új lakosok a falu határához megkapták Papvására pusztát is. A kor törvényeinek megfelelően fizették az egyháznak járó tizedet, a földesúrnak a kilencedet. Kedvezménynek számított, hogy új szőlőket telepíthettek az irtások helyén, és malmot is építhettek saját használatukra.

A XVIII. század végére annyira szaporodott a lakosok száma, hogy Litér a környék nagyobb települései közé számíthatott. Ekkor már a közepes termékenyséű határban eredményesnek mondható földművelés, szőlőtermelés és állattenyésztés dívott. A Daka nevű sásasnádast is termővé tették.

Kézművesiparral egyáltalán nem dicsekedhetett Litér, hisz az 1828-ban történt összeírás mindössze egy iparost tart nyilván.

A község XIX. századi életére – a fejlődés szempontjából – mozdulatlanság jellemző. Veres Péter „látlete” a múlt századra vonatkozólag Litérről kapcsolatban is megközelítőleg érvényes: „Ha az ember körüljárja a Balaton-part falvait, akár északon a Bakony alján, akár délen a somogyi oldalon, de még a mezőföldi és zalai csücsökben is, az az érzése támad, hogy ezeknek a helységeknek általában nem volt XIX. századuk... Ugy ugrottak vagy inkább cibálódtak ezek az emberek itt át a XVIII. századból a huszadikba, hogy nem látni a szerves fejlődést sem a földművelésben, sem az építkezésben, sem a gondolkozásban vagy az életvitelben. Jobbágy- és zsellérlelkűlettel, vagy kezdetleges, mert polgári és demokratikus élmények nélkül való, tehát lényegében szintén feudális „póriassággal” és a legridegebb parasztmaterializmussal... estek bele a szocializmusba.”

A „népben, nemzetben” gondolkodó író gondolatainak igazságát Litér története annyiban módosítja, hogy a felszabadulást megelőző évtizedekben – a környéken települt gyárak miatt – ugrásszerűen növekedett a község népessége, s az iparosodásnak megfelelően változott az emberek gondolkodása és életmódja. A papírgyár (1929), a nitrokémia (1935), a festékgyár (1951) befolyásolta a foglalkozási arányt is, nőtt az ipari munkások száma. Városias munkáslakóteleppé kezdett válni Litér, bár 1958-ban – Balatonfüzfő községgé alakulásával – az ipartelepeket elcsatolták.

Litéren az idegen számára érdemes látványosság a főutcán álló templom, amelyet a középkorban (1472) említenek először. 1582-ben romos állapotba került, de a török kiűzése után 1748-ban a ref. egyház felépíti a ma is látható templomot, amelynek karzatát – már az építéskor 300 évesre becsült – tölgyfa faragott gerendái tartják. Emlékezetes és értékes román kori kapuzata, fekvő oroszlánra támszkodó két oszlopa.

Kecskés József